

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

IV. De habitibus animæ rationalis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Respondéo, negando paritatem. Intellectus non potest determinari à specie per sympathiam, cum non sit potentia radicata in eadem anima, idè debet determinari per actionem. Voluntas autem potest excitari per sympathiam ab intellectu, cum utraque potentia radicaretur in eadem anima, vel potius sit eadem anima.

Supererat dicere diuisiones actuum voluntatis; alij enim sunt efficaces, alij inefficaces; alij elici, alij imperari; quidam absoluti, quidam conditionati; quidam antecedentes, quidam consequentes: sed hæc petenda sunt ex Morali.

Denique potentia motrix inorganica, quæ nimirum anima mouet seipsam extra corpus, admittenda necessariò est, quia non est immobilis anima extra corpus: distinguitur sine dubio ab intellectu & voluntate, cum diuersos actus habeant, & diuersa munera; imò læsà potentia motrice organica non læditur intellectus aut voluntas, quæ certa est nota distinctionis. Si autem potentia motrix organica distinguitur, debet distingui etiam inorganica.

QVÆSTIO IV.

De habitibus animæ rationalis.

Expofui adhuc facultates innatas animæ, nunc de illis agendum superest, quas imprimit ipsa sibi, dum agendo auget virtutem suam, & actio ipsa principium parit, per quod producat ipsa postmodum robustior. Hi sunt habitus, quibus nescio an mirabilius aliquid habeat natura, & an occultius aliquid habeat Philosophia. De illis igitur occultissimis animæ thesauris vt dicam plenissimè, primùm inquirò existentiam eorum & quidditatem: secundò subiectum, in quo sunt habitus: tertio causas efficientes, per quas producantur, intenduntur, extenduntur, destruantur: quarto causam eorum finalem, seu quid agant habitus: quinto varias eorum diuisiones.

SECTIO I.

Existentiæ, & quidditas habituum.

Definitio habitus.

Certum est primò, rectè definiti habitum, *Est qualitas permanens, ex actu frequenter genita, in similes actus inclinans*. Primò dicitur *qualitas*, quia perficit subiectum in quo est in ordine ad operationem. Deinde additur *permanens*, vt distinguitur ab actu vitali, qui non permanet, sed mox vbi nascitur, definit esse. Secundò dicitur *ex actu frequenter genita*, scilicet effectiue physice; quia nullus actus à potentia producit, qui non imprimat vestigium sui, qualitatem scilicet per quam potentia facilitetur ad eliciendos actus similes; sic enim habitus distinguitur à potentiis, quæ non producantur à potentiis, sed præsupponuntur. Tertio dicitur *inclinans in similes actus*, id est non tribuens potentia primam facultatem operandi, sed tribuens tantum vt facili ac promptè possit operari; in quo habitus distinguitur à potentia & ab habitu supernaturali, sine quo potentia completa non est ad agendum connaturaliter. Non est igitur habitus naturalis prima vis agendi, sed pondus quoddam, & inclinatio potentia ad certos quosdam actus eliciendos.

A Certum est secundò, reliquas omnes definitiones habituum, si bonæ sunt, coincidere cum eadem attuli. Aristoteles 7. Physic. textu 17. *Habitus*, inquit, *est dispositio perfecti ad optimum*. Vbi nomine perfecti potentia intelligitur completa & expedita superaddito habitu: nomine autem optimi actus significatur, qui optimo modo fit, id est promptè ac delectabiliter; optimum enim actum non appellat hic Aristoteles eum, qui ex obiecto est, sed qui fit cum delectatione ac facilitate; qui sine dubio est modus optimus operandi. Secundò item Ethicorum c. 5. & 5. Metaph. text. 25. *Habitus*, inquit, *dispositio est, quæ bene vel male disponitur in ordine ad nos, vel in ordine ad alios*. Sed hæc est definitio primæ speciei qualitatis, non autem habitus strictè sumpti, de quo solo hic agitur.

B His positis circa existentiam & quidditatem habitus ita sumpti, duo sunt controuersa. Primò, vtum ille reuerà sit aliqua positiua qualitas, an verò remotio tantum impedimentorum: secundò, vtum ille sit qualitas distincta à speciebus impressis.

S. I.

Vtrum habitus sit qualitas aliqua positiua.

Negat Caietan. 1. 2. q. 49. art. 4. querendum esse de habitu, an sit; quia videtur satis manifestè conuinci experientia, illum esse. Sed video tamen existimasse paucos quosdam Doctores, probabiliter explicari posse facilitatem illam, quam experitur sine qualitate superaddita potentia, per solam remotionem omnium impedimentorum.

C Ratio enim dubitandi esse primò potest, quia tripliciter non sunt necessarii habitus facilitantes potentiam, si sola remotione impedimentorum, sine noua qualitate possit facilitari potentia: sed facilitari potest sine noua qualitate, quia potentia facilitari potest amoto eo quod facit difficultatem: sed impedimenta faciunt difficultatem: ergo amotione impedimentorum facilitari potest potentia.

Secundò potentia, quæ per seipsam habet inclinationem ad obiectum suum, fertur in illud facilius sine noua qualitate, si nihil impedit eius operationem: sed potentia vitalis per seipsam habet inclinationem in obiectum suum: ergo fertur in illud facilius sine noua qualitate, si nihil eam impedit.

Tertio non potest explicari, quomodo qualitas illa faciliter, quomodo producat, intendatur & destruat.

Dico primò, esse omnino admittendos habitus in potentiis vitalibus, qui sint reales qualitates distinctæ à remotione quorumlibet impedimentorum. Hæc totius Philosophiæ vox, cui contradicere non videtur esse sapientis Philosophi.

E Secundò enim experientia conuincit, dari aliquid nouum in nobis post frequentem actum excitationem; nemo enim est, qui non sentiat facilitatem maximam ad eos actus, in quibus sæpe versatus est. Vnde sapienter ille suadebat: *Optimum vita genus elige, suauè illud consuetudo faciet, adeo vt dum consuetudini non resistitur, fieri videatur necessarium*. Artifices videmus, tametsi optimè calleant præcepta, initio tamen præuè ac difficilè operari; postea verò ipsa exercitatione crescere facilitatem, & non accedente scientia, peritiam tamen accedere. Vnde argumentor. Non potest esse in potentiis animæ facilitas maior, quàm antea, nisi sit aliquid in potentiis, quod antea non erat: illud nouum est id ipsum quod vocamus habitum.

Secundò

Secunda ratio. Secundò à priori argumentatur Durandus in 3. A

dist. 35. q. 1. m. 9. Omnis potentia indeterminata ad operandum circa obiecta opposita eget aliquo determinante ut operetur faciliè circa vnum & non circa aliud: multa sunt in anima potentia hoc modo indeterminata: ergo illa indigent aliquo determinante, nimirum habitu. Minor est certa, nam intellectus v. g. indifferens est ad errandum, vel sciendum aliquod obiectum. Voluntas ad bonum vel malum. Maior probatur, quia potentia quæ potest experiri difficultatem, eget aliquo per quod tollatur difficultas; potentia indeterminata habent difficultatem: ergo egent habitu superaddito, ut detur illis facilitas.

Responderi potest solam remotionem impedimentorum sufficere posse ad explicandam illam experientiam maioris facilitatis, & ad determinationem potentia de se indifferens; hæc enim impedimenta plura excogitari possunt. Primò defectus cognitionis in intellectu; voluntas enim suo pte nutu inclinatur ad bonum, sed ut in illud feratur, illuminante intellectu indiget, cuius quò maiores tenebræ sunt, eò maior in voluntate est difficultas; quò perfectius lumen, eò leuior est & concitator voluntatis impulsus ad obiectum suum. Secundò corporis dispositio, quæ animæ alas vincitas tenet, ut aiebat Plato, & potentias ad operandum alioqui expeditissimas, circumdat innata grauitate; quò autem magis humorum delicatatione, morborum curatione, membrorum apta conformatione quasi leuius efficitur corpus; sic anima quoque ad operandum pronior reddita, potentiarum suarum manera exequitur alacrius.

Sed contra; nam remotis quibilibet impedimentis adhuc potentia experitur difficultatem: ergo præter remotionem impedimentorum, requiritur qualitas aliqua positiua tribuens facilitatem. Probat antecedens; nam remotio hæc impedimentorum est vel cognitio, vel corporis dispositio: sed posita quacunque cognitione & dispositione corporis, adhuc potentia experitur difficultatem in operibus bonis; videmus enim viros maxime doctos, & virtutum naturam ac eximiam dignitatem optime scientes; esse tamen sæpe deditos vitiis, & à virtutibus alienos. Idem dico de corporis dispositione, quæ non tollit virtutis difficultatem: ergo remotio impedimentorum non sufficit ad facilitatem potentia.

Ad primam respondeo, requiri habitum in potentiis, ut per illos tribuatur illis facilitas sufficiens ad tollendam indeterminationem potentia secundum quam aliquando facilius, aliquando difficilius operatur. Pateor quod à remotione impedimentorum aliqua deriuatur facilitas in ipsam potentiam: sed nego deriuari facilitatem, quæ sufficiat ad tollendam indeterminationem potentia, quæ de se indifferens est ad operandum faciliè vel difficilè, quia remotis impedimentis, ut dixi, manet tamen adhuc difficultas in ipsa potentia.

Ad secundam respondeo concedendo totum argumentum; potentia enim cum habeat inclinationem in obiectum suum, operatur facilius remotis impedimentis; sed non ita tamen operatur faciliè, ut non maneat semper difficultas maxima orta ex indifferentia potentia, quæ propterea eget inclinatione superaddita, quæ sit veluti pondus ad operationem.

Ad tertiam patebit ex dicendis, quænam sint causæ per quas habitus producit, intenditur, extenditur, destruitur.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

Verum habitus sit qualitas distincta à speciebus impressis.

Habitum esse qualitatem positiuam omnes fatentur communiter; sed illam qualitatem esse distinctam à speciebus impressis robustioribus, seu intensioribus factis, negant quamplurimi Doctores; quibus videtur superflua esse omnis alia qualitas præter species, quæ augent facilitatem potentia, cum augeant eius actiuitatem.

Ratio enim dubitandi primò est, quia species impressa est verus habitus potentia intellectiua; si per eam intellectus inclinatur ad assensum: sed per speciem impressam intellectus inclinatur ad assensum: ergo species impressa est verus habitus. Probat minor. Per illud inclinatur ad assensum, per quod obiectum magis repræsentatur ut verum & intelligibile: sed species intensior magis repræsentat obiectum ut verum: ergo species intensior magis inclinat ad assensum.

Secundò habitus supernaturalis, quamvis det simpliciter operari; tamen ubi est intensior, dat faciliè operari: ergo species impressa, quamvis det simpliciter operari; tamen robustior facta dat faciliè operari. Neque dicas, facilitatem quæ prouenit à speciebus, esse aliquid quod se tenet ex parte obiecti; habitum autem requiri ut compleat & faciliet potentiam tanquam aliquid se tenens ex parte potentia.

Contra enim primò, quia explicari non potest quid sit complere potentiam ex parte potentia, vel complere illam ex parte obiecti; nam illud se tenet ex parte potentia, quod augeat actiuitatem potentia producendo simul actum cum illa: species hoc facit: ergo species se tenet ex parte potentia. Deinde solum experimur potentiam facilius operari post actus frequentiores; non experimur autem quod facilitas illa se teneat ex parte potentia; neque vlla ratio cogit dicere necessariam esse aliam facilitatem distinctam ab ea quæ se tenet ex parte obiecti; satis enim est ad saluandas rationes omnes, quod potentia de nouo facilitetur. Frustra igitur multiplicantur entia sine necessitate.

Tertiò posita etiam specie impressa, quæ sit habitus intellectus, non videntur etiam vlli habitus requiri necessariò in voluntate; nam quò melius repræsentatur intellectui amabilitas alicuius obiecti, eò magis inclinatur voluntas ad illud prosequendum: species intensiores melius repræsentant amabilitatem obiecti: ergo positis speciebus intensioribus magis inclinatur voluntas ad prosequutionem boni: ergo nullus habitus necessarius est voluntati, præter species quæ sunt in intellectu.

Dico secundò, habitus etiam intellectus esse qualitates distinctas realiter à speciebus impressis. Contrariù docere videntur S. Thom. & Thomistæ. Assentiuntur plurimi cum Hurtado dist. 16. de anima, sect. 2. Vasquez autem fatetur pluribus locis, dari habitus distinctos à speciebus ad cognitiones abstractiuas; sufficere autem species ad cognitiones intuitiuas sine nouo alio habitu.

Ratio tamen primò est, quia potentia debet facilitari ad actus etiam naturales per aliquid quod se teneat ex parte potentia; non autem ex parte obiecti tantum: species impressa non est aliquid quod se teneat ex parte potentia, sed tantum ex parte obiecti: ergo non sufficit facilitas quæ tribuitur à specie impressa, sed præter eam requiritur

X x 3 habitus

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

Tertia dubitatio.

Conclusio affirmans.

Prima ratio.

habitus distinctus. Tota difficultas est in maiori, quam probo euidenter. Illud quod tollit indeterminationem potentia de se indifferentis & incompletæ, necessariò est aliquid se tenens ex parte potentia: illud quod faciliat inclinando ad actum, tollit indeterminationem potentia de se indifferentis, & incompletæ: ergo illud quod faciliat potentiam est aliquid se tenens ex parte potentia. Probatum maior. Si quod tollit indeterminationem potentia indifferentis se teneret solum ex parte obiecti, non autem ex parte potentia, sensus externi essent æquè capaces habituum, ac intellectus; nam in sensibus externis sunt etiam species intensiores, quæ melius representant: consequens est absurdum, nemo enim ponit in sensibus externis habitus: ergo in potentiis indeterminationis requiritur facilitas, quæ se teneat ex parte potentia, non autem ex parte obiecti tantum.

Secunda ratio.

Secundò dantur necessariò habitus facilitantes potentiam, & se tenentes ex parte potentia, si potentia experitur facilitatem quæ provenire non potest à specie impressa: sed intellectus experitur facilitatem ad ferendum iudicium, quæ provenire non potest à specie impressa; nam intellectus in iudicio ferendo experitur sæpe difficultatem, licet initio habeat species obiectorum; & idè non solemus ferre initio iudicium, quamvis sint in nobis species, nisi post magnam inquisitionem, & considerationem. Postquam autem idem iudicium frequenter repetit, longè deinceps est promptior in eo ferendo; quod signum est novi habitus: ergo species non sufficit.

Tertia ratio.

Tertiò probatur à pari de habitibus supernaturalibus, quos certum est distinguere à speciebus; nam potentia essentialiter incompleta debet compleri per aliquid quod se teneat ex parte potentia: potentia naturalis essentialiter incompleta est ad actus supernaturales: ergo debet ad eos compleri per aliquid se tenens ex parte potentia; species autem, ut dixi, tenet se tantum ex parte obiecti, quia est eius loco, & supplet eius absentiam: ergo non sufficit species ad actus supernaturales. Et hoc etiam patet, quia positis quibuscumque speciebus in intellectu, adhuc intellectus insufficiens est ad assentiendum reuelatis: ergo intellectus eget aliquo complemento, quod se teneat ex parte potentia.

Vnde ulterius argumentor. Potest intellectus ad actus supernaturales esse completus ex parte obiecti, manens incompletus ex parte potentia: ergo ad actus etiam naturales potest habere difficultatem ex parte potentia, quamvis sit omninò completus ex parte obiecti. Imò etiam in pueris baptizatis est habitus fidei; neque tamen sunt species mysteriorum: ergo habitus fidei est aliquid diversum à speciebus impressis.

Solutio primæ dubitat.

Ad primam respondeo, dupliciter potentiam posse compleri. Primò ex parte obiecti, quod fit per speciem: secundò ex parte potentia, quod per habitum. Compleri potentiam ex parte obiecti, est potentiam sufficienter uniri cum obiecto; compleri ex parte potentia, est accipere novam actiuitatem, sine qua potentia sit ex se incompleta; distinguere verò debere duplex hoc complementum clare demonstratū est ex actibus supernaturalibus. Illud est habitus, per quod intellectus inclinatur ad assensum tanquam aliquid se tenens ex parte potentia; si autem se teneat tantum ex parte obiecti, non est habitus. Species autem se tenet tantum ex parte obiecti; omnis enim potentia cognoscens, licet quantum est de se, completa sit ad

operandum circa suum obiectum, & parandam eius cognitionem, quæ imago est obiecti; eget tamen unione cum eo ut determinetur ad unum potius cognoscendum, quam aliud, & ut compleatur non per aliquid quod se teneat ex parte potentia, sed per aliquid quod se teneat ex parte obiecti, quod cum partiale sit principium suæ imaginis, suas quoque partes debet agere, ut existat illa perfecta imago obiecti, seu cognitio. Cum autem obiectum sæpius ablit, substituit sibi speciem vicariam sui muneris, ut sæpe dixi.

Ad secundam respondeo concedendo, posse derivari aliquam facilitatem à specie impressa intensiori, sed illam se tenere solum ex parte obiecti. Hoc autem quid sit, satis constat ex modo dictis.

Ad tertiam respondeo, constare omninò quod positis quibuscumque speciebus, imò & habitibus in intellectu, adhuc in voluntate requiritur habitus specialis. Primò enim, quoad actus supernaturales certum est, fidem esse in intellectu, & præter eam esse in voluntate habitus spei & charitatis. Secundò etiam quoad actus naturales, posita quacumque cognitione obiecti amabilis, manet tamen in voluntate difficultas, quam non vincit nisi habitus voluntatis; experimur enim multos esse Doctores peritissimos, qui veritatem Dei in iniustitia detinent, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia; & cetera quæ persequitur Apostolus Roman. 1.

SECTIO II.

Subiectum habituum: seu quænam potentia sit capax habituum.

Explicata quidditate habituum, quæ causa est veluti formalis, venio ad causam materiale, in qua recipi & inharere possunt habitus; ubi quæritur tria possunt. Primò generatim, cuiusmodi potentia sit capax habituum: secundò, utrum potentia irrationales sint capaces habituum: tertiò, utrum eorum sint capaces potentia irrationales.

§. I.

Quænam requirantur ut potentia sit capax habituum.

Certum est primò, nullam potentiam esse posse Deum capacem habituum, nisi sit actiua, atque adeo potentia. Nullos esse posse habitus in corpore, nec in substantia ipsius animæ, licet temperamentum mutetur per multos actus repetitos; ut dixi olim de Rege illo Cambaie, quem refert Bartolomæus lib. 1. historia Indice, solo halitu interfecisse eos quos oderat; muscas, quæ sanguinem fugerent, mortuas concidisse, quia veneno assueuerat. Ratio autem est, quia ibi debet esse habitus, ubi est facilitas operandi: sed huiusmodi facilitas nec est in corpore, nec in substantia ipsius animæ, sed in solis potentiis actiuis: ergo in illis solis est habitus; si enim habitus faciliat ad agendum, certe non faciliat nisi potentiam agentem. Licet autem corpus assuescat labori, non sequitur tamen habitus esse in corpore, quia induratur quidem corpus, sed facilitas operandi est in ipsa potentia.

Certum est secundò, nullam potentiam esse capacem habituum, nisi sit operatiua immanentem. Ratio est, quia ibi recipitur habitus, ubi est actus: sola

sola potentia immanenter operans recipit actum: ergo illa sola recipit habitum. Probatur maior. Actus debet ibi esse, ubi producit habitum; non enim producit habitum ubi non est: ergo ibi est habitus ubi est actus: sed in sola potentia immanenter operante est actus: ergo in sola etiam illa est habitus.

Potentia indeterminata.

Certum est tertio, potentiam quæ recipit habitum esse debere aliquo modo indeterminatam. Dicitur autem potentia indeterminata hoc loco, non ea tantum quæ libera est, & indifferens ad agendum, vel non agendum; sic enim extra voluntatem nulli essent habitus; sed etiam illa, quæ licet positis omnibus requisitis ad agendum, non possit non agere, potest tamen agere vel facilius, vel difficilius; siue ut loquitur Vasques, quæ potest maiori & minori impetu moveri ad operandum; cohiberi ab operatione, & ad eam applicari. Potentia verò determinata dicitur illa, quæ quamprimum applicatur, statim agit quantum potest: gravitas v. g. lapidis statim deorsum trahit quantum potest; oculus obiecto & lumine applicato, quantum potest agit. Huiusmodi etiam sunt potentie omnes non vitales, v. g. leuitas ignis; potentie vegetatiuæ, sensus omnes externi, in quibus omnibus propterea nulli esse possunt habitus: quod explicat Aristoteles 2. *Ethic. cap. 1.* exemplo lapidis, qui licet millies proiciatur sursum, nunquam tamen assuescit ferri sursum, eo quod ex sua natura sit determinatus ad motum deorsum. A priori ergo ratio est, quia omnis habitus facilitas quædam est: sed potentia quælibet determinata, quæ scilicet statim ac applicatur, statim agit quantum potest, non est capax facilitatis superadditæ, cum non agat aliquando facilius, aliquando difficilius: ergo sola potentia indeterminata est capax habituum.

§. II.

Virum in potentiis irrationalibus sint habitus.

E sunt phantasia, appetitus sensitivus, potentia motrix; nam sensus externos & potentias vegetatiuas exclusi nuper.

Prima dubitatio de phantasia.

Ratio dubitandi primo est pro phantasia, quia nulla potentia capax est habitus, quæ ad vnum est omnino determinata: phantasia bruti determinata omnino est ad apprehendenda obiecta eo tantum modo, quo species illa representat: ergo in phantasia bruti non potest esse habitus. Imò si non sint habitus in appetitu brutorum, non sunt etiam in phantasia. Denique ovis dum videt lupum prima vice, non minus illum fugit, quam si centies illum viderit: ergo signum est non esse habitum in phantasia bruti.

Secunda dubitatio de potentia motrice.

Secundo pro potentia motrice maior est difficultas; illa enim potentia, quæ despotice subditur voluntati, est planè determinata; nam subdi despotice nihil aliud est quàm imperantis nutum toto nisu sequi: sed potentia motrix despotice subditur voluntati: ergo est omnino determinata & incapax habitus.

Tertia dubitatio.

Tertio tota facilitas, quæ sentitur in membris ad saltandum, scribendum, citharizandum, potest saluari per habitum in imaginatione acquisitam, & per exsecutionem humorum corporis: ergo non est ad illa opus habitus.

Conclusio affirmans.

Dico primo. In phantasia, tum hominis, tum bruti veros esse habitus quoad aliqua. Ita docent

A omnes communiter cum S. Thoma & Scoto.

Ratio est, quia triplex apparet in animalibus genus actuum. Primum est eorum, quibus moventur ab homine; sic enim mira videmus & legimus de animalibus, quæ docentur cantare, saltare & alia huiusmodi apud Plinium *lib. 8. ad 12.* Maiolium *colloquio 6. & 7.* Alterum genus est eorum actuum, quos seipsis operantur; sed non ita tamen ut ad illos determinata sint ex instinctu naturæ; huiusmodi sunt recordationes & iudicia quædam virtualia. Vltimum genus eorum est, ad quos ex instinctu naturæ sunt planè determinata; ut ovis ad fugiendum lupo. Ad vltimum istud genus actuum certum est, nullos in phantasia brutorum dari habitus, cum ad illos sint omnino determinata. De aliis duobus dubitari non potest, quia animalia multa disciplinæ capacia sunt, cum discant opera facere mirabilia; elephantes v. g. saltare ad numeros. Deinde videmus bruta promptiora fieri ad iudicandum de convenientia, & de disconvenientia obiectorum quorundam; equus v. g. qui viam aliquam difficile ingrediebatur, acquirit assuetudine promptitudinem; neque hoc soli speciei tribui potest, quia illam ab initio equus habuit perfectissimam.

Probatio.

C De phantasia verò ipsius multò id est evidentius; quia hominis appetitus rationi obedit aliquando facilius quàm aliàs; nam viri perfecti nullam aliquando sentiunt difficultatem in iis actibus, quos prius valde auerfabantur: ergo illi minùs disconuenientes à phantasia proponuntur quàm antea.

Dico secundo, nullos esse habitus in appetitu brutorum; esse autem in appetitu sensitivo ipsius hominis.

Appetitus.

Ratio est, quia nulla omnino est indeterminatio in appetitu brutorum; nam is antequam phantasia determinatè proponat obiectum ut prosequendum, vel fugiendum, nihil appetere prorsus potest; obiecto autem proposito, necessariò appetit, vel fugit; neque magis est indeterminatus, quàm corpus graue ad descendendum: ergo in appetitu nulli sunt habitus.

D Non est autem par ratio de sensitivo appetitu hominis; nam ille subest politice rationi: ergo habet quandam indeterminationem: unde experimentum appetitum post multos actus minùs rationi contradicere; habitus ergo sunt in illo appetitu. Itaque si consideretur appetitus sensitivus hominis in ordine ad imaginationem, est potentia æquè determinata ac appetitus bruti; sequitur enim ea quæ imaginatio proponit. Si verò consideretur in ordine ad rationem, cui politice subest, habet quandam indeterminationem; & in eo disparitas est appetitus hominis, & appetitus brutorum.

Dico tertio, in potentia motrice animalium dari veros habitus. Ita tenent Scotus in 3. *dist. 33. quæst. 1.* Okamus *ibidem quæst. 10. & 11.* Gabriel *ibidem dist. 23. quæst. 1. art. 1.* Gregorius *quæst. 5. prologi.* Contrarium docent cum S. Thoma 1. 2. *quæst. 50. art. 3.* Suarez, Vasques, Valentia, Fonseca.

Potentia motrix.

Ratio est, quia licet aliqua sint, in quibus potentia motrix subditur despotice voluntati; si enim volo aperire oculos, aperio; si mouere manum, moueo: multa tamen sine dubio sunt, in quibus potentia illa non subest imperio voluntatis, v. g. in iis quæ pendent ab arte; sciat enim aliquis v. g. quomodo saltandum sit, aut citharizandum; non peritè tamen saltat aut citharizat, quantumvis imperet voluntas saltationem, aut cithari-

Xx 4

cithari

citharizationem. Vnde argumentor. Omnis potentia indeterminata est capax habitus: potentia motrix aliquo modo est indeterminata, cum in iis quæ spectant ad artem, non sufficiat imperium voluntatis, neque scientia etiam intellectus: ergo potentia motrix est capax habitus. Et sanè conuincit certa experientia, quia post frequentatos multos actus experimur facilitatem, v. g. in cantu, salutatione, citharizatione, scriptione; ita ut homo illa omnia faciat, nihil penè cogitans: illa facilitas index est noui habitus; quæto enim quare idem homo scribat semper eodem modo? vnde quilibet dignoscere faciliè possit illius manum? nisi quia in potentia motrice productus est habitus.

Quod enim saluari ea omnia non possint per habitum insidentem imaginationi & intellectui, conuincitur ex eo, quod (ut dixi) multi sciunt quomodo saltandum sit aut citharizandum; neque tamen saltare potènt sciant, aut citharizare: scientia ergo illa non sufficit, sed præter eam habitus etiam requiritur.

Ad primum respondeo negando, quod phantasia huius sit ad vnum planè determinata, ita ut non possit præceptis, aut tardius fieri in rem eodem modo representatam; nam quamuis brutum apprehendere aliud non possit, quàm quod ipsa species representat; apprehendit tamen aliquando facilius, aliquando difficilius id quod representat species. Neque par est ratio appetitus brutorum, in quo, ut dixi, nulli sunt habitus, quia nulla est indeterminatio, quæ tamen est in phantasia. Quod additur de oue fugiente lupum, solum est ex eo quod dixi, nullum esse habitum in phantasia quoad eos actus, ad quos brutum determinatur per instinctum.

Ad secundam & tertiam satis ostensum est, potentiam motricem quoad aliquos actus esse indeterminatam, & non subdi despotice voluntati; neque saluari posse maiorem illam facilitatem per excitationem membrorum, cum eadem maneat eorum figura & temperies; neque per species aut habitus imaginationis & intellectus, cum etiam illis positis difficultas maneat in potentia motrice.

Tantum quæri posset, verum illi habitus potentie motricis sint in corpore, an verò in ipsa potentia? Respondeo autem illos esse in solo corpore, cum potentia motrix spiritalis sit in homine, & indistincta prorsus ab anima.

§. III.

Verum in potentiis rationalibus sint habitus.

Triplex dubitatio.

Ratio dubitandi primò est, quia intellectus tam est potentia necessaria, quàm oculus; tam enim vero non potest dissentiri, quàm oculus obiecto: ergo tam est incapax habitus.

Secundò, vel intellectus indiget habitu ad propositiones notas ex suis terminis, vel ad eas quæ notæ sunt per discursum: ad neutras indiget habitu; propositionibus enim per se notis assentitur per solam explicationem terminorum; notis autem per discursum assentitur necessario, saltem quoad specificationem, & fortassis etiam quoad exercitium: ergo, &c.

Tertiò positis habitibus intellectus explicari commodè potest facilitas maior quæ sentitur in voluntate sine ullo habitu producta in ipsa voluntate.

In intellectu sunt habitus.

Dico quartò, negari nullo modo posse veros habitus in intellectu, saltem quoad partem iudi-

catuam, & quoad partem apprehensiuam eorum quæ non cognoscit intuitiue.

Ratio est, quia intellectus non subest voluntati despotice, sed politice; licet enim non sit potentia libera, neque veritati euidenti possit dissentiri, habet tamen quandam indeterminatam quoad promptitudinem, quando proponuntur obiecta minùs euidencia; est enim aliquo modo indifferens, primò in ferendo iudicio de rebus iis, quarum cognitionem non assequitur euidenter, quales illæ sunt quæ cadunt sub opinionem, vel fidem: secundò in artibus, quas, ut patet, vlti ad discit; imò etiam in obiectis euidentiùs abstractiue cognitis.

Dico quintò, esse quoque in voluntate veros habitus.

Ratio est, quia illa est potentia omnium maxime indeterminata, cum formaliter libera sit: ergo illa maxime capax est habituum. Imò certum est, virtutes morales esse veros habitus, cum maiorem experiantur facilitatem ad exercendos earum actus post diuturnam exercitationem.

Ad primam respondeo, intellectum esse quiddam potentiam omnino necessariam & æquè determinatam ac oculum priore illo modo determinationis nuper exposito, qui opponitur liberati; sed nego illum esse æquè determinatum posteriore modo determinationis quoad facilitatem & difficultatem; quia subest politice voluntati in iis, quæ non cognoscit omnino euidenter.

Ad secundam respondeo, intellectum non egerè habitu ad propositiones per se notas, quæ sunt principia vniuersalissima, ut constat ex dictis in Logica de habitu principiorum. In aliis dico illum habitu egerè, quantum necessitatur ad eliciendam conclusionem positam præmissis; quia facilitas habitus non in eo consistit, ut positæ præmissæ eliciat conclusionem, sed ut tales viant præmissæ ad talem eliciendam conclusionem.

Ad tertiam satis probatum est, facultatem quæ sentitur in voluntate, non posse saluari per solam cognitionem intellectus, cum vitioliores sepe sint peritiores.

SECTIO III.

De causa per quam effectiue habitus produciuntur.

Hæc est causa efficiens habituum, de qua potissimum controuertitur. Primò, quænam causa primò illum producat: secundò, quænam causa illum intendat: tertio, quænam causa illam extendat: quartò, quænam destruat.

§. I.

Quænam causa producat primò habitum.

Est, verum actus ipse transiens producat habitum permanentem; an verò potentia illum producat posito actu; & si actus producat habitum, qualis actus illum producat.

Ratio dubitandi primò est, quia sola voluntas producat habitum, si sola illum conseruat; sed sola voluntas habitum conseruat; actus enim qui præterit, non conseruat habitum; & Deus non potest conseruare habitum vitiolum, qui res est mala: ergo sola potentia producat habitus.

Secundò, habitus cum sit aliquid permanens, nobilior

Quæst. IV. Sect. III. de Habilitib. animæ. 525

nobilior est quàm actus qui est aliquid fluens: ergo actus effectiue non producit habitum.

Tertiò, ad habitum non potest esse motus: sed si habitus per propriam actionem producat habitum, ad habitum erit motus: ergo actus non efficit habitum.

Actus cau-
sat habi-
tum.

Dico primò, habitum effectiue produci ab ipso actu, tanquam à vera causa. Ita tenet communis sententia contra Durandum, qui habitus vult produci à potentia; & Buridanum, qui actum censet esse tantum causalitatem, non veram causam.

Ratio est, quia non generatur habitus nisi posito actu: & non est vlla ratio negandi habitum esse verè causam, vt patebit ex solutione difficultatum oppositarum: ergo actus verè causat habitum. Probatur consequentia; si enim actus non est nisi dispositio ad producendum habitum, necessariò debet esse vel subiectum habitus, vel remouere aliquod impedimentum; omnis enim dispositio alterum est ex his duobus: actus non est subiectum habitus, cum sit aliquid transiens; neque remouet impedimentum contrarium, quod nullum est, quando primum generatur habitus in potentia, in qua nullus adhuc est habitus contrarius. Habitibus ergo causatur ab ipso actu. Quod autem actus etiam causa sit, non causalitas seu actio quâ potentia producat habitum, manifestè probatur, quia in actu duo sunt, actio & qualitas. Quatenus actio est, productio est ipsius qualitatis transiens speciei expressæ, v.g. non autem habitus. Quatenus autem qualitas est, non est actio & fieri habitus; in nullo ergo sensu verum esse potest, quod habitus producat per actum tanquam per causalitatem.

Quilibet
actus pro-
ducit ha-
bitum.

Dico secundò, habitum effectiue produci per actum quemlibet, etiam indeliberatum & remissum; sed habitum tamen perfectum non generant nisi actus frequentati, vel valde intensus pluribus æquiualens.

Ratio est, quia habitus producit ab actu, ad quem inclinatur; inclinatur autem etiam ad actus indeliberatos & primò primos: ergo producit habitus per actus etiam indeliberatos. Quod autem producat etiam per actus remissos, probat experientia, quia post istos actus potentiam experimur esse promptiorem ad operandum: ergo in ea productus est habitus; neque potest esse par ratio de guttis aque, quarum priores lapidem non cauunt, sed tantum disponunt; quia illæ producant saltem humiditatem, quam etiam producant guttæ posteriores; actus autem remissi non possunt aliud producere quàm habitum.

Perfectus
habitus.

Sed habitus non gignitur perfectus, nisi per plures actus repetitos, quia perfectus habitus is dicitur, qui difficilè amittitur, estque stabilis propter sufficientem latitudinem gradualem: hunc habitum experimur non acquiri nisi post plures frequentatos actus; non enim aliter sentitur notabilis facilitas: vnde docet Aristoteles, virtutes non generari nisi assuetudine.

Potest tamen vnicò actu gigni habitus, si fuerit actus ille valde intensus; quia actus intensus vt octo æquiualeat octo actibus intensis vt vnum, & possunt facere idem ac illi; supponitur autem posse habitum produci per octo actus vt vnum: ergo potest produci per vnum actum vt octo.

Solutio
trium du-
bitatio-
num.

Ad primam respondeo, habitus etiam vitiosos conseruari à solo actu secundum entitatem habitus, quæ non est ex se mala, sed denominatur tantum extrinsecè mala, prout concurrat actu cum potentia malè operante moraliter. Imò vt

A probabam aliàs, posset Deus primò producere totum habitum vitiosum secundum entitatem, à qua nullo modo habet actus quod malus sit; sed tantum à potentia, quæ operatur tunc cum tenetur non operari. Sed de his in Theologia fusiùs dixi 1.2. & 3. parie.

Ad secundam respondeo, plures esse Doctores, qui existiment cum Alensi 2. part. quæst. 96. membro 2. habitum essentialiter esse perfectiorem actu, quia permanentior est quàm actus, neque semper pender ab actuali potentie influxu: est etiam vniuersalior, cum possit ad plures actus concurrere. Sed alij tamen probabilius asserunt cum S. Thoma 1.2. quæst. 71. actum præstantiorem esse habitu ob vitalitatem, quamuis secundum quid habitus actu videatur esse perfectior ob permanentiam; totus enim habitus ordinatur ad actum, actus autem ad habitum non ordinatur: deinde quod viuut, sine dubio est perfectior omni eo quod non viuut.

Ad tertiam respondeo, Aristotelem quando negauit motum esse ad habitum, nomine motus intellexisse alterationem sensibilem; quæ non est nisi ad qualitates sensibiles, cuiusmodi sine dubio non est habitus.

§. II.

An, & quomodo habitus augeantur intensiue.

C Aumentum intensuum habituum dicitur esse, quando pars habitus de nouo addita mouet & inclinatur ad idem omnino, ad quod iam antea inclinabat habitus inchoatus, seu quando idem habitus circa idem obiectum, & ad eundem actum faciliùs & promptiùs nos mouet; experimur enim nunc minorem, nunc maiorem facilitatem in operando circa idem. Difficultas igitur est celeberrima de actu & de modo, quo habitus intenditur; vtrum scilicet actus etiam remissior habitum intendat, & vtrum intendat successiue. Potest autem actus esse remissior vel habitu iam acquisito, si actus v.g. sit vt quatuor, habitus verò acquisitus sit vt sex: vel esse potest remissior actu qui præcessit, v.g. heri actum elicui temperantie vt quatuor, hodie non elicio intensum nisi vt duo. De vtroque actu queritur, vtrum producere nouum aliquid possit in habitu, & facere illum intensiorem esse quàm priùs.

Ratio dubitandi est primò, quia non datur actio similis in simile, & multò minùs actio imbecillioris in robustius: ergo actus æqualis, vel remissior non potest intendere habitum iam intensiorem, vel æqualem. Et sanè constat, quod postquam calor vt octo productus est in subiecto, si accedat calidum vt duo, non intendit priorem calorem; ergo si productus in subiecto sit habitus vt octo; accedente actu vt duo non crescet habitus.

Secundò, non potest actus remissior habere maiorem vim, quàm actus intensior: sed si actus remissior intendat habitum productum ab actu intensiore, maiorem habebit vim, quàm actus intensior; producer enim sextum gradum, cum actus intensior non potuerit producere nisi quintum: ergo actus remissior non potest intendere habitum supra quàm actus intensior illum produxit.

Tertiò actus non potest inclinare potentiam ad actus seipso intensiores: sed si actus æqualis, vel remissior intendat habitum, inclinabit potentiam ad actus seipso intensiores; quia si actus vt quatuor

Status quæ-
stionis.

tuor intendat habitum ut sex, inclinabitur potentiam ad actum ut sex: ergo actus remissior actu precedente non potest intendere habitum. Denique docet experientia, potentiam non disponi ad operandum feruentius per actus remissiores, sed potius priorem facilitatem perire; quod argumento est, actum remissorem non intendere habitum.

Dico tertio, habitus quoscumque intendi per actus remissiores quam sit ipse habens, & quam actus prius elicitus. Ita tenent Gabriel, Durandus, Valentia, Vasques. Repugnant cum S. Thoma 1. 2. quæst. 52. art. 2. Thomista, Almainus, Maior, Suarez, & Moncaus. De Scoto non est ita certum.

Ratio tamen efficax primo videtur esse, quia si actus remissior sit aliquid nobilius habitu intenso, & illum eminenter contineat, potest illum producere: sed actus remissior est aliquid nobilius habitu intenso, & illum eminenti modo continet, cum sit causa æquiuoca illius: ergo actus remissior intendere potest habitum seipso intensiorem. Deinde si actus æqualis, aut remissior non intendet habitum, sequeretur quod actus intensus ut quatuor, qui duraret per tres horas, non plus produceret habitum quam si uno tantum durasset minuto; quod est absurdum, & contra experientiam, alioqui nihil proficeret actum continuare. Probat hanc sequela, quia si actus æqualis non potest intendere habitum: ergo neque secunda pars eiusdem actus æqualis primæ poterit intendere habitum; non enim est maior ratio de uno quam de altero: ergo sola prima pars, si tamen illa est prima, producat habitum, sicque inutiles erunt partes omnes posteriores, & continuatio nihil proderit. Probat, quia idem secundus actus nihil producit in habitu, quia est æqualis actui prius elicto & habitui productum: sed secunda pars eiusdem actus est etiam æqualis: ergo illa non producat quidquam in habitu.

Secundo. Addiscat aliquis memoriter librum primum Iliados, & ex magna contentione exerceat priorem actum intensum ut quatuor, actus vero subsequentes ex minori eliciat attentione; certe constat experientia magis intendi habitum, quem actus intensior inchoauerat, & fieri magis intensum per actus sequentes remissiores; alioqui si aliquis cepisset cum magna contentione aliquid addicere memoriter, non posset illud penitus memorie mandare, nisi adhibito conatu, qui superaret primum. Potestque confirmari appositissimo exemplo; quemadmodum enim quando rota magnum aliquis impetum impressit actu valde intenso, si puer deinde aliquis accedat multo minorem conatum adhibiturus, intendet tamen impetum impressum à primo, ita ut celerior sequatur motus in rota: ergo à pari potest actus remissior intendere actum præexistentem.

Denique in actibus supernaturalibus & meritoris quam id sit verum, late probatum est 1. 2. & 2. 2.

Solutio primæ dubit.

Ad primam respondeo distinguendo maiorem. In causis vniocis non datur actio similis in simile, vel imbecillioris in robustius, concedo; in causis æquiuocis, negatur; quia minima pars causæ æquiuocæ, quamuis sit formaliter remissior effectu, eminenter tamen est illo intensior, cum sit illo nobilior. Vnde clara est disparitas caloris, qui producit à calore ut causa vniuoca, & de habitu, quem actus ut causa æquiuoca producit.

Inhabis. Lumen producit calorem ut causa æquiuoca: sed causa æquiuoca, quamuis fuerit minima, potest intendere effectum seipso intensiorem: ergo minimum lumen aëris intendere po-

test calorem ignis; imò posset illud solum incendere totam terram; quo nihil dici potest absurdius.

Respondeo concedendo, quod minimum lumen intendere potest calorem ignis; sed adeo modicum esse actionem illam, ut sensu non possit percipi. Neque verendum est, ne tota terra incendatur per modicum lumen, quia plus aliunde producit frigus à terra & aqua, quam vincere possit actio luminis remissi.

Ad secundam respondeo item distinguendo maiorem. Actus remissior non potest habere maiorem vim, quam actus intensior, in subiecto æquiuocaliter disposito, concedo; in subiecto inæquiuocaliter disposito, nego. Fateor quod actus remissior in subiecto habente iam quintum gradum, producat sextum gradum, cum tamen actus intensior non potuerit producere nisi quintum gradum in subiecto habente tantum tres gradus. Cum ergo diuersa valde sit dispositio subiecti, non est mirum quod agens remissum plus agat quam agens intensum in subiecto minus disposito; quod videmus esse quotidianum.

Ad tertiam, quæ potissimum nititur Suarez, respondeo distinguendo maiorem: actus non potest inclinare ad actum seipso intensiorem principaliter & immediate, concedo; instrumentaliter & remote, nego. Quando actus remissior intendit habitum, non inclinat potentiam principaliter & immediate ad actum seipso intensiorem, sed mediate solum, & instrumentaliter; quia non inclinat ad actum intensiorem, nisi mediante habitu, qui est causa solum instrumentalis actus intensioris. Denique nego potentiam disponi per actus remissiores ad actus contrarios, nisi forte per accidens; sæpius enim contingit, ut qui remissè operatur, plures actus eliciat contrarios; non enim per actus remissos ita disponitur potentia, sed per contrarios, quos exercet facillimè, non impedita per actus feruentes.

Supererat hic quærete, utrum actus habitum intendat successiue continuè sine ulla interruptione, quæ grauissima est controuersia; si enim habitus præsertim supernaturalis continuè augetur per actum, qui durat per horam, videbitur infinitè augeri; quia in primo instanti producit gradum unus ipsius habitus: sunt autem infinita instantia, producentur ergo gradus infiniti. Sed de hoc dixi agens de intentione qualitatum, quæ non habent contrarium; & sæpe in Theologia cum egi de merito & de charitate.

S. II I.

An, & quando, & quomodo habitus augetur extensiuè.

Quemadmodum intendi dicitur habitus, quando magis inclinatur quam ante ad obiectum omnino idem, v.g. quando Physica magis inclinatur ad conclusiones de immortalitate animæ, quando temperantia magis inclinatur ad moderandas voluptates gustus circa cibum; sic extendi dicitur habitus, quando inclinatur ad obiecta saltem materialia diuersa, in quibus superanda est noua difficultas; ut quando Physica, quæ prius inclinabat ad cognoscendam immortalitatem animæ, inclinatur ad conclusiones de cælo: quando temperantia, quæ dabat facilitatem ad moderandas voluptates circa cibum, dat facilitatem ad eas moderandas circa potum; hoc est enim augmentum, quod appellant extensiuum.

extensionem; queritur enim, quid producatur dum habitus sic extenditur; deinde unde cognoscamus extendi habitum, & non extendi.

Prima dubitatio.

Ratio enim dubitandi est primò, quia si producitur nouus aliquis habitus per augmentum extensiuum, vel ille vnitur habitui iam præiacenti, & sic augmentum est inclusiuum; vel non vnitur, & sic habitus non est vnus per se ac prædicamentale, sed verum ens per accidens. Consequens est absurdum: ergo dum habitus extenditur, non producitur aliquis nouus habitus; hoc autem quid sit, non est facile dicere.

Secunda dubitatio.

Secundò potest idem intellectus versari circa plura obiecta diuersa sub vna ratione formali: ergo similiter potest vnus habitus indiuisibilis versari circa plura obiecta materialia; v.g. idem habitus scientiæ inclinabit ad conclusiones de cælo, & ad conclusiones de anima, ad moderationes gustus circa cibum & potum. Probatur consequentia, quia sicut intellectus sumit vnitatem ab obiecto formali, sic eam etiam sumit habitus: ergo quoties vnus erit formale obiectum habitus, tam erit indiuisibilis habitus quam intellectus. Quod etiam confirmari potest ex habitibus supernaturalibus, qui sunt extensiuè indiuisibiles: ergo habitus quoque naturales sunt eo modo indiuisibiles.

Tertia dubitatio.

Tertiò, si producitur nouus habitus in augmento extensiuo, v.g. dum ille qui erat temperans circa cibum, fit temperans circa potum, vel ille nouus habitus specie differt à præcedente habitu, vel non differt. Non primum, quia vbi est idem obiectum formale, non est diuersitas specifica; deinde actus isti, ad quos inclinant, & à quibus producuntur, non differunt specie inter se: ergo habitus etiam non differunt inter se specie. Non potest etiam dici, quod non differant, alioqui frustra erunt.

Extensio habitus quod i. t.

Dico quartò extensionem habitus esse productionem noui habitus partialis specie distincti à præcedente. Ita docent Nominales omnes in prologo, Suarez, Hurtadus: contra Vasquez 1. 2. dist. 80. cap. 5.

Ratio est, quia extensio habitus nec est productio solum noui modi, neque productio habitus, qui vnitur physice cum priori habitu: ergo est productio habitus partialis distincti specie à priori habitu, & cum eo habentis solum vnitatem ordinis. Primò enim, quod non sit solum productio noui modi, probatur, quia dum intenditur de nouo habitus, non producitur solum entitas modalis: ergo neque illa solum producitur cum extenditur habitus. Deinde illud quod dat potentiam veram facilitatem, non est solum entitas modalis, sed verus habitus: illud quod de nouo producitur, cum extenditur habitus, dat potentiam veram facilitatem: ergo illud est verus habitus, non autem solum modus. Denique actus posterior non minorem vim habuit, quam actus prior, imò quam haberet, si non præcessisset prior alius. Sed actus prior produxit verum habitum, quem etiam posterior actus produxisset, si non præcessisset vnus actus prior: ergo actus posterior producit verum habitum.

Secundò probatur non produci habitum, qui physice vnitur cum habitu præcedente; quia illa quæ differunt specie, nec se habent vt actus & potentia, non possunt physice vniri: habitus inclinant ad obiecta specie distincta sunt distincti specie; alioqui enim prior pars habitus Physicæ daret facilitatem ad omnes conclusiones physicas; v.g. qui sciret dari quatuor elementa, sciret animam esse spiritalem, quod absurdum est.

A Dico quintò, ad productionem noui habitus partialis non requiri diuersitatem obiecti formalis, sed sufficere diuersum obiectum materiale habens difficultatem insuperabilem à priori habitu. Ita docent Hurtadus *sect. 4. §. 24.* Theophilus Raynaudus *lib. 1. de virtutibus, num. 160.*

Habitus partialis quomodo producat.

Obserua, posse actus eiusdem scientiæ, vel virtutis inter se differre vel obiecto formali, v.g. temperantia circa cibum, & circa tactum; iustitia circa pecuniam ad non furandum, & circa famam ad non detrahendum; conclusio de quatuor elementis, & de motu cæli: vel differre obiecto solum materiali, sed nouam inferente difficultatem, v.g. temperantia circa cibum, & temperantia circa potum; est enim idem motiuum temperantiæ in vtroque; solum autem diuersitas est obiecti materialis, ita tamen vt obiectum materiale vnus habeat difficultatem distinctam à difficultate alterius. Tunc autem dicuntur obiecta materialia diuersa habere difficultates, quando facilitas vincere non potest difficultatem alterius; v.g. quantumcunque aliqui facilitatem habeant ad seruandam moderationem in cibo, habent tamen difficultatem ad eam seruandam in potu. Vel tertiò differunt actus obiecto materiali, sed non habente nouam difficultatem, vt actus iustitiæ circa pecuniam auream vel argenteam; qui enim habet facilitatem ad vnus, habet etiam facilitatem ad aliud. Quoties ergo actus habent diuersa motiua, vel obiecta materialia, diuersam habentia difficultatem, toties dixi produci nouum habitum partialem specie distinctum à priori habitu.

C Ratio est, quia quoties adest noua difficultas insuperabilis per habitum iam acquisitum, necessarius est nouus habitus, quo vincatur illa difficultas: sed quoties adest obiectum nouum habens difficultatem insuperabilem à priore habitu, adest talis difficultas: ergo toties debet produci nouus habitus. Maior certa est, quia tota ratio propter quam exiguntur habitus in potentia, est difficultas quæ debet vinci: ergo quoties est noua difficultas, necessarius est nouus habitus. Neque fatiscit Suarez cum ait, difficultatem illam tolli per species intensiores; sic enim dici posset nullos requiri habitus, sed solas species sufficere.

D Ad primam respondeo, satis ostensum esse, quod in augmento extensiuo producitur nouus habitus partialis, qui non vnitur physice habitui iam præexistenti, sed habet tantum vnitatem ordinis, quatenus omnes habitus partiales dicunt ordinem ad vnus obiectum totale: v.g. physica est vnus habitus totalis, quia eius obiectum formale vnicum est, scilicet naturalitas; ad quam omnia obiecta naturalia dicunt ordinem. Ideò habitus est reuera ens categoricum, & ens per se, ad quod sufficit vnitas ordinis.

E Ad secundam respondeo certum esse, quod intellectus, voluntas & aliæ potentie possunt versari circa obiecta specie distincta; idem enim oculus videt album & nigrum; habitus autem acquisitus non potest versari circa obiecta specie diuersa, quia habitus producitur per actum, non autem potentia; unde fit vt habitus qui producitur per actum specie diuersum, differat specie ab alio habitu. Ad probationem dico, habitum specificari à motiuo prout difficili, non autem à motiuo simpliciter spectato. Ratio est, quia cum totus habitus ordinetur ad tollendam difficultatem, non spectat obiectum suum nisi sub ratione difficultis, neque sumit ab eo suam speciem & essentiam spectato præcisè, sed prout difficili; non quòd ratio difficultis sit ratio appetendi, sed circumstantia ob-

iecti,

iecti, quæ specificat habitum in ratione habitus. Neque par est ratio actus & habitus; nam actus specificatur à solo motu simpliciter, quia non ordinatur ad facilitatem: habitus autem cum totus ordinetur ad tollendam difficultatem, tendit in obiectum prout difficile. Quoties igitur erit obiectum diuersum in ratione difficultis, diuersus etiam erit habitus. De habitibus supernaturalibus dixi alias disparem esse rationem, quia motuum illi habent vnum specie infima. Tota verò diuersitas se tenet ex parte obiecti materialis, vt in fide obiectum est prima veritas reuelans eadem specie in omnibus; obiecta verò materialia sic differunt, vt nouam non habeant difficultatem. Habitus verò acquisiti obiectum habent specie multiplex, & genericè tantum vnum.

Ad tertiam respondeo, habitus istos partiales, quorum vnus v.g. inclinat ad moderationem cibi, alter ad moderationem potus, specie differre inter se; si enim solo numero differrent, vnus ad illud idem inclineret, ad quod inclinat alter. Obiectum verò formale vtriusque idem est absolute spectatum, sed in ratione difficultis est diuersum. Idem dico de actibus, à quibus producantur, & ad quos inclinant; illi enim in ratione difficultis specie differunt, non differunt absolute sumpti.

§. IV.

Quenam sit causa, per quam habitus destruitur.

Destruí habitus experientia docet; quomodo autem, seu per quam causam destruantur, dubiū est, non enim possunt destrui nisi vel per corruptionem subiecti, de quo nulla est controuersia, vel per actus contrarios, vel per solam cessationem actuum; quod vtrumque difficile est.

Triplex dubitatio.

Ratio enim dubitandi est primò, si habitus destruitur per habitum contrarium, sequitur totum habitum vitiosum nunquam destrui, nisi quando virtus est omnino perfecta; sicut totum frigus à subiecto non expellitur nisi per summum calorem; consequens illud est absurdum: ergo habitus non destruitur per habitum contrarium.

Secundò, si sola cessatione actuum habitus destrueretur, actus esset causa seruans habitum, alioqui habitus destrueretur ex sola subtractione concursus diuini, quem Deus nunquam negat: consequens est absurdum, cum habitus daret aliquo tempore sine actu: ergo habitus non destruitur ex sola cessatione actus.

Tertiò sequeretur, quod habitus fluentis esset natura, quia sensim disfluere, sicque nemo perfectum vnquam haberet habitum.

Habitus quomodo destruitur.

Dico sextò habitum destrui vel formaliter per habitus contrarios, efficienter autem per actus, vel per solam cessationem actuum, licet nulli exerceantur actus contrarij.

Primam partem admittunt omnes, quia omne contrarium expellitur formaliter per introductionem contrarij: sed habitus contrarius est habitui, non autem actus; quia ea contraria non sunt, quæ sunt generum diuersorum, qualia sunt habitus & actus: ergo habitus efficienter destruitur per actus contrarios, formaliter autem per contrarios habitus.

Secunda pars, quod sine actibus contrariis sola cessatione agendi disfluant habitus, negatur à Suar. Vasq. Hurtado: docent eam Gabriel in 3. diff. 21. q. 1. Okam. ibidem, Abulensis, Almainus, Lorca, & alij apud Theophilum 2. 181. Probat

A autem primò experientiā: nam periti alicuius artificij aut lusus, si diu omittant exercere illa opera, sensim experiuntur se amittere primam illam facilitatem, ita vt si ad opus deinde regrediantur, non possint operari sine difficultate: idem experitur in habitibus memoriæ ac scientiarum. Hoc fieri non potest per actus oppositos, qui nulli sunt; neque per solum defluxum specierum phantasia, cum sæpe rerum recordemur, ad quas tamen non habemus facilitatem: ergo sola cessatione actuum habitus illi destructi sunt. Dicere autem, habitus illos sopitos tantum esse propter multitudinem cogitationum, non satisfacit, quia volo cogitationes alias omnes ab huiusmodi homine deponi, qui tamen in operando sentiet magnam difficultatem.

Deinde constat alia etiam plura esse quæ sensim deficiunt sine actione vlla contrarij, vt dictum est de impetu proiectis impresso, & de ipso sono, qui postquam aliquamdiu durat, intereunt ex sola subtractione diuini concursus, quem non amplius exigunt: ergo similiter potest definire habitus ex sola cessatione actuum, sine contrario vilo actu.

Ad primam respondeo habitum vitiosum, quem aliquis acquisiuit per plures actus vitiosos, non penitus destrui donec perfecta sit virtus; si enim aliquis quinque acquisiuerit gradus intemperantiæ, non potest vllum ex illis gradibus expellere per actus contrarios, donec plures habeat gradus temperantiæ, quàm tres; sicut ille qui habet quinque gradus caloris, nullum ex iis gradibus amittit, donec plures habeat gradus frigoris, quàm tres; quia scilicet temperantia & intemperantia non sunt in gradu impossibili. Si aliquis quatuor habeat gradus intemperantiæ, cum gradibus quatuor temperantiæ, non in actu secundo ad temperantiam, aut intemperantiam, sicut lapis habens grauitatem vt quatuor, & impetum sursum vt quatuor, in æquilibrio manet.

Ad secundam dixi, habitum non conseruari per actum, sed à solo Deo, qui non denegat concursus, donec illum non amplius exigat habitus; hic enim post aliquod tempus non exigit amplius conseruari.

Ad tertiam respondeo non esse habitum rem successiuam, alioqui nullus partes suas haberet simul, sicuti motus; sed esse tamen aliquo modo fluentis naturæ, quia sensim dilabitur, & non exigit semper esse ac conseruari. Potest autem aliquis frequentes exercens actus perfectum habitum acquirere, quia plus acquirit crebra excitatione actuum, quàm amittat ex habituum defluxu.

SECTIO IV.

Quenam sit causa finalis, propter quam est habitus.

Certum est habitum non esse nisi propter actum; sed queritur, vtrum habitus efficientiè producat actum; an verò concurret tantum ad modum quendam facilitatis & delectabilitatis, quo fit actus; sic enim censet Vasquez disputat. 81. cap. 2. Alij verò cum Scoto & Capreolo volunt, solam intensionem actus ab habitu produci. Denique alij cum Durando & Hurtado putant habitum esse tantum quendam dispositionem, quæ positā facilius agat potentia.

Ratio dubitandi est primò, quia inter causas æquiuocas

Triplex
dubitatio.

æquiuocas non datur circulus; actus est causa æquiuoca ipsius habitus: ergo habitus non est causa æquiuoca ipsius actus; si enim est ignobilior, non causat actum; si est nobilior, non causatur per actum.

Secundò. Quoties duæ causæ totales subordinatæ concurrunt ad vnum effectum, necesse est vt in illo effectū respondeat vna formalitas secundum quam producat, alioquin pendebit idem effectus naturaliter à pluribus causis totalibus: sed nulla est formalitas in actu, quæ respondeat habitui: ergo actus non potest produci ab ipso habitu.

Tertiò sola potentia potest producere actum: ergo superflua est cooperatio ipsius habitus. Probo consequentiam, quia sequeretur actum productum à sola potentia specie distingui ab habitu productum à potentia & actu; haberet enim relationem ad habitum, quam alter actus non diceret.

Conclu-
sio. Dicendum tamen est, habitum concurrere physice ad ipsam substantiam actus, & effectiue illam producere.

Probatur. Ratio est, quia non potest habitus facilitare potentiam, nisi illam iuuando: sed non potest iuuare, nisi augendo vim eius actiui, idest efficiendo ipsam substantiam actus; vellem iuuaret remouendo impedimenta; quæ nulla omnino sunt; vel efficiendo intensiorem actus, quæ non est aliquid distinctum ab entitate actus; vel, vt vult Vasques, producendo modum facilitatis, quæ non est aliud quam denominatio ab agente melius disposito; nec est aliquid producibile in actu; & actus ille qui fit facile, nihil habet entitatis quod alter non habeat, qui fit difficile. Ergo habitus producit ipsam entitatem actus.

Ad primam respondeo, inter causas æquiuocas principales esse non posse circulum; sed esse posse inter causas, quarum vna est principalis, altera verò instrumentalis; sic enim actus principaliter producit habitum, à quo producit instrumentaliter.

Ad secundam respondeo negando esse impossibile, vt duæ causæ subordinatæ producant eundem effectum sub eadem formalitate; duo enim luminosa idem producant lumen sub eadem formalitate luminis. Quis autem dicat, manum fabri concurrere ad opus fabrilis sub vna formalitate, & securim sub alia. Neque vllò modo est inconueniens, quod idem effectus pendeat à pluribus causis totalibus, quantum vna sit principalis, altera instrumentalis.

Ad tertiam respondeo, actum posse produci à potentia sola difficile operante, non posse produci à sola potentia operante facile ac delectabiliter; ita concursus ipsius habitus non est necessarius ad simpliciter operandum, sed est necessarius ad facile operandum. Actus autem productus à potentia sola non distinguitur specie ab actu quem producant habitus & potentia; habent enim relationes diuersas, sed non sunt essentielles, neque diuersæ rationis.

SECTIO V.

Varie diuisiones habituum.

Habituum
varie di-
uisiones.
P

Prima est diuisio habitus in infusum & acquisitum. Infusus est, qui ex sua natura talis est, vt per solum influxum primæ causæ possit obtineri:

A vel & melius, qui est supra exigentiam cuiusvis subiecti creati aut creabilis. Acquisitus qui non superat exigentiam agentis creati, sed acquiritur per proprios eius actus, à quibus physice producit.

Secunda diuisio est habitus in intellectualem & moralem. Habitus intellectuales sunt in intellectu, artes nimirum & scientiæ. Habitus morales sunt in voluntate, suntque elicitui actuum conformium aut difformium rationi; virtutes nimirum & vitia.

Tertia est diuisio habitus in virtutem, & non virtutem. Virtus est habitus potentiam disponens ad perfectam operationem; potest autem reperiri tum in intellectu, tum in voluntate, tum in aliis potentiis, quæ regi possunt ex imperio rationis. Perfectio intellectus est in attingenda veritate; perfectio voluntatis in attingenda honestate obiecti; vnde virtus appellatur habitus indefectibiliter attingens bonum potentia rationalis, diuiditurque in intellectualem & affectiuam. Virtus intellectualis est, quæ ad veritatem attingendam indefectibiliter inclinatur, vt scientia. Virtus affectiua, quæ ad honeste operandum sine defectu inclinatur. Habitus qui non est virtus, disponit potentiam ad operationem imperfectam; alter est imperfectus, qui ad bonum inclinatur, sed imperfecte, vt opinio & fides; alter vitiosus, vt error in intellectu; vitia in voluntate, quæ inclinant ad turpes & inhonestos mores.

Quarta est diuisio habitus intellectus, qui est virtus, in sapientiam, scientiam, intellectum, artem & prudentiam. Sapientia est habitus inclinans ad cognitionem rerum altissimarum per supremas causas, qualis est cognitio de Deo, siue sit naturalis, & est Metaphysica; siue sit supernaturalis, & est Theologia. Scientia est habitus inclinans ad cognitionem certam & euentem per causas inferiores, aut per effectus. Intellectus dicitur habitus quo cognoscuntur prima principia. Ars est habitus cum recta ratione effectiuius ex regulis vniuersalibus. Prudentia est ratio agendorum ad finem, seu habitus electius mediorum ad finem. De iis habitibus dictum est disputatione vltima Logica.

D Quinta est diuisio habitus voluntatis, qui est virtus, in virtutes Theologicas, & Morales; Moraliū virtutum in quatuor Cardinales, quarum vna est prudentia, virtus intellectus, vt dictum est. Circa virtutum earum considerationem tota versatur Moralis, & pars maxima Theologiæ, vbi satis accurate de illis disputatum est.

Sexta Denique diuisio habitus in speculatiuum & practicum quoddam habet difficultates tractatas disputatione vltima Logica; atque hic finis sic considerationis totius naturæ, quam vniuersam perlustrantes, Deum opificem vidimus tanquam in speculo. In eius ergo admiratione, atque amore conuiescendum est nobis, qui tandiu circa imaginem eius laborauimus. Quod enim addi poterat de statu animæ separatæ, tum circa operatione: nihil habet speciale quod in tractatu de Angeliis non sit expositum.